

KNIHA PAMÁTNÁ (NEJSTARŠÍ OLOMOUCKÁ MĚSTSKÁ KNIHA)

Základní údaje

<i>Název:</i>	Kniha památná (Liber actuum notabilium).
<i>Datace:</i>	1343–1420, 1497.
<i>Uložení:</i>	Státní okresní archiv Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, Knihy, inventární č. 95, signatura 166.
<i>Rozměry:</i>	25,8 x 33,7 cm.
<i>Dochování, jazyk:</i>	originál, zápisy psány jazykem latinským a německým.
<i>Psací látka, vazba:</i>	Psací látkou knihy památné je středoevropský pergamen. Současná vazba knihy ze světlé vepřovice s hladkým povrchem je výsledkem moderního restaurátorského zásahu a napodobuje její původní gotickou vazbu.

Charakteristika knihy

Kniha památná je nejstarší olomouckou městskou knihou¹ a vycházíme-li z datace jejího úvodního zápisu ze 7. února 1343, pak spolu s knihami počtů města Brna a památnou knihou města Brna, vzniklými ve stejném roce, náleží k nejstarším městským knihám na Moravě². Toto výjimečné postavení ztrácí v případě olomoucké knihy trochu lesk vzhledem ke skutečnosti, že od roku 1343 trvalo dalších skoro osm let, než se olomoučtí konšelé usnesli, že budou v zápisech do památné knihy pokračovat³.

Kniha památná byla zřízena na pokyn Karla, budoucího římského císaře a českého krále, v době, kdy ještě vládl jako markrabí moravský (1334 – 1346), avšak postupně přebíral i další vladařské povinnosti od svého otce, českého krále Jana Lucemburského, jenž v roce 1339 oslepl⁴. Karlova účast při zakládání městských knih byla součástí jeho cílevědomé vladařské činnosti.

V úvodním zápise památné knihy olomoucké z roku 1343 je výslovně uvedeno, že má být do ní zapisováno ne na jakýchkoliv místech, ale jen na zahájeném městském soudu nebo v plné městské radě. Zároveň je zde též připomenut princip obecné právní závaznosti knihovních zápisů, které měly nahrazovat listinnou formu právního jednání. Tento ideální záměr však kniha plnila jen částečně, protože z obsahu zápisů je zřejmé, že neměly význam dispozitivní, který by právní pořízení dovršoval či přímo zakládal, nýbrž jen vysvědčovací, dokazující právní jednání, jež se konalo dříve a na knihovních zápisech nebylo závislé⁵.

Patrně pro citlivý charakter zápisů trestní povahy, obsažených v knize, i díky propracovanému způsobu ochrany údajů v ní zapsaných, který spočíval v uzamykání její vazby, byla památná kniha označována jako „*liber secretus*“ – tajná kniha⁶. V literatuře je památná kniha častěji citována pod svým dalším názvem též jako „*liber actuum notabilium civitatis*“ – kniha pamětihodných zápisů města.

O písmu a písářích knihy

Kniha je psána převážně gotickým kurzivním písmem. Na psaní knihy se podílela řada městských písářů olomouckých, z nich některé ani nelze identifikovat jménem. K písářům, které dokážeme pojmenovat, patří zejména Johannes, první olomoucký písář, u něhož známe alespoň křestní jméno, (Jan, zápis z roku 1343), Bruno (v městské kanceláři byl činný v letech 1351 – 1354), Hainricus (Jindřich, v letech 1359 – 1363, 1363 – 1364 prokazatelně jako písář, 1366), Michael Dibini (Michal Dibinův, v letech 1389 – 1411), Paulus (Pavel, 1412) a Nicolaus Fenix (Mikuláš Fenix, v kanceláři činný v letech 1412 – 1420). Michal Dibinův je prvním olomouckým písářem, u něhož známe i příjmení a Pavel je prvním známým olomouckým soudním písářem. Autorem posledního ojedinelého zápisu z roku 1497 je písář Pavel Rothensel⁷.

Popis obsahu knihy

Knihy obsahuje zápisy o kriminálních kauzách, zápisy o případech z oboru soudnictví nesporného a výnosy městské rady v hospodářských záležitostech. Ačkoliv je v knize patrný původní záměr členit její obsah na část, týkající se **trestního soudnictví**, a druhou část, obsahující **zápisy soudnictví nesporného**, je patrné, že některé zápisy byly vkládány nesystematicky, zřejmě z nepochopení struktury knihy⁸.

Na dva úvodní zápisy, navazují záznamy o potrestání měšťanů za kriminální činy (fol. 1v – 17v). Pak následují zápisy soudnictví nesporného: převody nemovitostí, obligace, kvitance, prodeje platů, zápisy věna, testamety (fol. 18r – 44v). Po té jsou v knize zařazeny zejména výnosy městské rady o prodeji a vaření piva z roku 1417, o prodeji kůží z roku 1414 a potvrzení cechovních statut z roku 1420 (fol. 45r – 47v).

Podle edice Vladimíra Spáčila obsahuje památná kniha v současném stavu celkem 729 záznamů. Martin Schüßler provedl analýzu kriminálních případů, obsažených v památné knize olomoucké, a dospěl k počtu 494 záznamů, týkajících se této problematiky. Vzhledem k 47 záznamům, které zachycovaly totožné případy, postihuje kniha celkem 447 různých kriminálních kauz za léta 1350 – 1413 spolu s jedním ojedinělým případem z roku 1497. Z hlediska druhů zločinnosti se zapsané případy týkají zabití (246 záznamů), ublížení na těle (67), loupežných přepadení (25), vloupání (4), krádeží (40), přechovávání kradených věcí (5), falešné hry (2), podvodů a falšování mincí (5), žhářství (2), politických zločinů (19), náboženských zločinů (5), sexuálních trestných činů (3), ostatních zločinů (7), zločinů bez udání konkrétního druhu (17)⁹.

Poznámky:

- 1) *Nejstarší městská kniha olomoucká z let 1343 – 1420*, (ed.) Vladimír Spáčil, Olomouc 1982, s. 9.
- 2) Ludmila Sulitková: *Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích)*, Práce z Archivu Akademie věd, Řada B, sv. 17, Praha 2004, s. 35.
- 3) ZAO – SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 166, inv. č. 95, fol. 1v.
- 4) Jaroslav Mezník: *Lucemburská Morava 1310 – 1423*, Praha 1999, s. 33 a dál, s. 43.
- 5) *C. d.*, (ed.) Vladimír Spáčil, Olomouc 1982, s. 25.
- 6) Vladimír Spáčil: *Počátky, vývoj a osudy olomouckých městských knih*, Okresní archiv v Olomouci 1977, Olomouc 1978, s. 57.
- 7) *C. d.*, (ed.) Vladimír Spáčil, Olomouc 1982, s. 22; Vladimír Spáčil: *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001, s. 143, 154 – 156, 215, 219, 298, 323.
- 8) *C. d.*, (ed.) Vladimír Spáčil, Olomouc 1982, s. 22.
- 9) Martin Schüßler: *Předběžné výsledky statistického průzkumu kriminality v Olomouci v pozdním středověku na základě „liber actuum notabilium“ (1343 – 1420)*, Okresní archiv v Olomouci 1991, Olomouc 1992, s. 70; citovaný článek je výtahem z rozsáhlejší, později publikované studie M. Schüßlera: *Verbrechen im spätmittelalterlichen Olmütz. Statistische Untersuchung der Kriminalität im Osten des Heiligen Römischen Reiches*, Zeitschrift der Savigny – Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanische Abteilung, Bd. 111, Wien – Köln – Weimar 1994, s. 148 – 271.

Bohdan Kaňák